

Pred Tavčarjevim dvorcem.

Foto: Zora Slivnik Pavlin, Visoko pri Poljanah, 6. 10. 2012

Čevljarjska zbirka.

Foto: Zora Slivnik Pavlin, Žiri, 6. 10. 2012

STROKOVNA EKSKURZIJA V POLJANSKO DOLINO

Slovensko etnološko društvo je v soboto, 6. oktobra 2012, organiziralo strokovno ekskurzijo v Poljansko dolino. Dolina leži v porečju Poljanske Sore v dolžini 42 km in obsega okrog 250 km² ozemlja na jugozahodu Gorenjske. Poteka od Škofje Loke do okolice Žirovske kotline in leži v občinah Škofja Loka, Gorenja vas - Poljane in Žiri.

Strokovni del ekskurzije smo začeli z ogledom etnoloških zbirk v Loškem muzeju v Škofji Loki. Etnološka zbirka predstavlja življenje kmeta in meščana na Loškem pred industrializacijo. Prikazana je praznična noša iz druge polovice 19. stoletja. Ambientalno je postavljena črna kuhinja, tu so tudi svetila iz obdobja pred elektrifikacijo. Stavbarstvo je predstavljeno z maketami. Na ogled so tudi orodje in predmeti, ki so jih nekdanj uporabljali v poljedelstvu, živinoreji, pri pripravi hrane in v prometu. Posebej moramo opozoriti na zbirko osmih obrti, ki so bile na Loškem nekdanj zelo razvite in pomembne za preživetje loškega človeka. Ljudje so se tu ukvarjali s klekljanjem čipk, sitarstvom (iz konjske žime so tkali mreže za sita), klobučarstvom, z glavnikarstvom, s platnarstvom, barvanjem in tiskanjem platna, peko medenega peciva, imenovanega mali kruhek, ter z izdelovanjem umetnega cvetja. V muzeju na prostem, na grajskem vrtu, smo si ogledali še mlin in Škoparjevo hišo, ki predstavlja bivalno kulturo kajžarjev in malih kmetov širšega loškega okolja v obdobju od 16. do konca 19. stoletja.

Pot nas je vodila naprej do Tavčarjevega dvorca na Visokem, nekdanj mogočnega Kalanovega kmečkega dvorca. Najstarejše podatke o Visokem črpamo iz urbarjev od konca 13. stoletja. Kmetje na teh gruntih so bili podložniki loškega gospostva, zato so vsako leto poravnali dajatve v naravi in denarju ter opravljali tlako. V 16. stoletju so imeli vse tri grunte v posestvu Stormani, v začetku 17. stoletja pa je ena kmetija pripadala rodbini Teleban, pozneje Tuškovim. Med letoma 1647 in 1651 sta na obeh kmetijah zagospodarila prva Kalana. Njihov rod je nato gospodaril na Visokem skozi vso freisinsko dobo in še po njej do leta 1893, ko je Anton Kalan posestvo prodal ljubljanskemu odvetniku in

pisatelju dr. Ivanu Tavčarju. Leta 2012 je Občina Gorenja vas - Poljane delno uredila notranjost dvorca in okolico. Ogledali smo si lahko obnovljeno vežo in vzhodno sobo, v kateri je urejena razstava Tavčarjevih fotografij iz poljanskih arhivov, ter skozi zamrežena okna pokukali v jedilnico ali škofovo sobo, okrašeno z lepimi štukaturami.

Čas nas je že priganjal, zato smo se odpravili naprej proti Žirovski kotlini s središčem v Žireh. Danes so Žiri že urbanizirano mestno naselje, ki je nastalo z zraščanjem Starih Žirov, stisnjenih pod Taborom, s hitreje se razvijajočima Staro in Novo vasjo ter Dobračevo v enotno naselje. Na Dobračevi nas je pričakal krajevni zgodovinar, gospod Alfonz Zajc, prvi predsednik Muzejskega društva v Žireh. Predstavil nam je kratko zgodovino Žirov. Žiri so naselili freisinski škofje. Po urbarju iz leta 1291 so se tedaj uradno imenovali Syroch. Tu je bil sedež županstva, ki mu je pripadalo 16 vasi. Dolga leta, če ne celo stoletja, je tu cvetelo furmanstvo, na kar še vedno spominjajo stare nadstropne hiše z napušči ob glavni cesti. Žiri se ponašajo tudi s pomembnimi slikarji. Tu so doma akademski slikarji Maksim Sedej, Franjo Kopač in Tomaž Kržišnik. Tu so doma tudi uveljavljeni slikarji – samorastniki, ki so v svoji zvrsti pravi svetovni fenomen: Janez in Pavel Sedej, Jože Peternelj - Mausar, Konrad Peternelj - Slovenc, Ivan Gluhodedov in drugi. Z gospod Alfonzom Zajcem smo se sprehodili po nekdanji vasi Dobračevi. Pot nas je vodila še na pokopališče, kjer nam je gospod Alfonz predstavil zanimive življenjske zgodbe posameznih Žirovcev.

Nato smo se odpeljali še v vas Lednice pri Žireh, kjer smo si ogledali nekdanj mogočno, danes pa žal propadajočo Šinkovčevo domačijo. Na fasadi so še ostanki fresk in šivanih robov ter letnica 1688. Kot primer bivalne kulture malega kmeta pa smo si v nekdanji Novi vasi, ki je danes priključena Žirem, ogledali Matvezkovo domačijo in kozolec – toplar, ki je pripadal domačiji z letnico 1879. V tej hiši s črno kuhinjo, hišo in kamro ter spalnico na podstrešju sta se rodila slikar Franjo Kopač in arhitekt Vlasto Kopač. Danes je hiša v zasebni lasti in lepo vzdrževana.

* Mojca Šifrer Bulovec, dipl. etnol. in zgod., kustosinja Loškega muzeja Škofja Loka. 4220 Škofja Loka, Grajska pot 13, E-naslov: mojca.sifrer@loski-muzej.si

Malce prezebli in lačni smo se nato okrepčali v gostilni Pri Županu na Dobračevi. Hitro so se nam povrnile moči. Po kosilu smo si ogledali razstavo Klekljarskega društva Cvetke Žiri, kjer so razstavljeni naklekljani grbi in zastave vseh držav, članic Evropske unije. Sama razstava je med drugim gostovala tudi v Bruslju ter tam predstavila ustvarjalnost žirovskih klekljaric. V tovarni obutve Alpina nam je gospod Marko Kavčič, vodja tehnične podporne službe Alpina d. o. o., predstavil 65 let delovanja tovarne ter globalizacijo te dejavnosti v svetu danes.

Naše potepanje po Žireh smo nadaljevali v Stari šoli, kjer sta nas pričakala predsednik Muzejskega društva Žiri, Miha Naglič, in član društva Rok Klemenčič. Po pozdravnem govoru in predstavitvi društva nas je mag. Tita Porenta, avtorica razstave, popeljala po stalni čevljarški zbirki, ki predstavlja razvoj čevljarstva na Žirovskem in blagovne znamke Alpina. Razstava nas na zelo poveden način vodi skozi zgodovino žirovskega čevljarstva, od nastanka prvih čevljarških delavnic v 19. stoletju do zlate dobe žirovskega čevljarstva v dvajsetih letih 20. stoletja, ko se je odprl nov jugoslovanski trg. Seveda se krizi v tridesetih letih prejšnjega stoletja niso izognili niti žirovski čevljarji. Združili so se v tri

večje zadruga in eno delniško družbo, v katerih je bilo zaposlenih okoli 250 čevljarjev. Med vojno, leta 1943, so Nemci čevljarstvo proizvodnjo iz Žirov preselili v Kranj. Po vojni so celotno opremo prepeljali nazaj v Žiri, kjer je bila že junija ustanovljena zadruga Čevljarna Žiri, iz katere se je razvila tovarna Alpina, ki je bila ustanovljena leta 1948 kot Tovarna športnih čevljev, leta 1951 pa preimenovana v Alpino. Njen najbolj znan vrhunski izdelek, ki je predstavljen tudi na razstavi, je uveljavljena smučarska in tekaška športna obutev, uspešni pa so bili tudi s programi pohodne, splošne športne in modne obutve.

Poleg čevljarstva je bila za preživetje človeka na Žirovskem pomembna še ena domača obrt – klekljana čipka. O zgodovini klekljarstva v tem koncu Slovenije nas je seznanila dr. Tadeja Primožič iz Galerije A. Primožič 1888. Ob tem nam je predstavila del bogate klekljarske dediščine, ki jo hranijo v svoji zasebni zbirki, saj je Anton Primožič iz Žirov leta 1896 odprl prvo trgovino s čipkami na Loškem.

V večernih urah smo se poslovili od Žirov in prijetne družbe ter se polni lepih vtisov in novih spoznanj odpravili proti domu.

ETNOLOGIJA IN TURIZEM – OD PROBLEMOV DO REŠITEV

Etnološki večer z Andrejem Šumrom

Slovensko etnološko društvo je v prostorih Slovenskega etnografskega muzeja v četrtek, 18. oktobra 2012, pripravilo zanimiv etnološki večer, na katerem smo se srečali z etnologijo v turizmu. Svoja razmišljanja in delovanje je predstavil etnolog in kulturni antropolog ter samostojni podjetnik Andrej Šumer.

Andrej je nase opozoril že kot študent Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Spomnim se, kako nam je kolegom študentom večkrat govoril o pomembnosti načrtovanja študija, predvsem pa je že takrat poudarjal svoje poklicne želje in cilje. Med študijem in tudi po njem je pomembne izkušnje pridobival v številnih podjetjih (Petrol d. d., Hosting Svetovanje d. o. o., Regionalni center za razvoj d. o. o., Polutke d. o. o.), leta 2011 pa je ustanovil lastno podjetje URTP,¹ Svetovanje v turizmu.

V predavanju z naslovom Etnologija in turizem – od problemov do rešitev je najprej predstavil svoj pogled na vlogo in pomen etnologije in etnologa v turistični panogi, pri čemer je kritično ovrednotil študij etnologije in kulturne antropologije po starem univerzitetnem programu, ki ga je sam končal, ter opozoril na slabšo prepoznavnost stroke v praksi. V nadaljevanju je predstavil nekaj svojih izkušenj iz prakse ter lastno podjetje URTP, Svetovanje v turizmu. Sledila je razprava, ki je odprla še dodatna vprašanja in probleme.

Študij na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo po predbolonjskem univerzitetnem programu je po Andrejevem

mnenju ponujal vpogled v raznolika področja raziskovanja, kar je bilo lahko pri iskanju interesov in oblikovanju poklicnih ciljev študentov zelo koristno. Tisto, kar je manjkalo in morda otežuje zaposlitev mladih diplomantov, je bila usmeritev študentov že med študijem v določeno področje raziskovanja. Aktivna vloga študentov pri usmerjanju svoje poklicne poti je po Andrejevem mnenju nujna, zato predlaga, da študentje strateško načrtujejo kariero že med študijem, obenem pa opozarja tudi na specializacijo samega študijskega programa v zadnjih letnikih. Opisano razmišljanje je aktualno tudi v trenutnem bolonjskem sistemu študija. Smiselno bi bilo predlagati obravnavo splošnih oziroma širših etnoloških/antropoloških tem na prvi stopnji študija, na drugi pa specializacijo oziroma usmeritev študentov v izbrano interesno področje.

Slaba prepoznavnost etnološke stroke v turizmu je eden od dejavnikov, ki otežujejo zaposlovanje etnologov in uporabo etnološke vednosti v njej. Etnologija je na področju turizma uporabna disciplina, vendar je naloga stroke, da se kot takšna uspe predstaviti in na trgu poiskati svoje mesto. Turistični panogi je treba predstaviti številne prednosti etnologije v primerjavi z drugimi disciplinami. Poleg tega, da etnolog pozna številna okolja, navede in rituale ljudi, pri raziskovanju na terenu uporablja različne metodološke pristope, s katerimi pridobiva podatke neposredno od ljudi, pozoren je na njihova razmišljanja, zamisli in ideje ter se je zmožen postaviti v njihovo kožo. Andrej predlaga bolj učinkovito promocijo etnologije v turizmu, kamor med drugim spada tudi obveščanje javnosti o etnoloških raziskavah in že izpeljanih

1 URTP: Uresničevanje razvojnih turističnih priložnosti.

* Tina Palaić, univ. dipl. etnol. in kult. antropol. 1000 Ljubljana, Na jami 4, E-naslov: tiu.tinna@gmail.com